

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ПРАВОМ ТА СУСПІЛЬНИМИ ФАКТОРАМИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Оксьом І.Г.

(кандидат юридичних наук, доцент директор Юридичного інституту
Східноєвропейського університету економіки і права)

Анотація. У статті йдеться про взаємозв'язок між правом та соціальними реаліями. Суспільно зумовлені владні відносини впливають на зміст та ефективність законів. З іншого боку право виявляє зворотній вплив на суспільні умови. Нормативні відносини інтегрують і стабілізують суспільство, регулюють конфлікти й діють як знаряддя соціальної організації. Інтереси та владні відносини, які впливають на право, значною мірою суспільно зумовлені, принаймні їх конкретне оформлення відбувається за участі суспільства.

Ключові слова: право, суспільні фактори, соціальна система, нормативні відносини, правове регулювання.

Аннотация. В статье говорится о взаимосвязи между правом и социальными реалиями. Общественно обусловленные властные отношения влияют на содержание и эффективность законов. С другой стороны право обнаруживает обратное влияние на общественные условия. Нормативные отношения интегрируют и стабилизируют общество, регулируют конфликты и действуют как орудие социальной организации. Интересы и властные отношения, которые влияют на право, в значительной мере общественно обусловленные, по крайней мере их конкретное оформление происходит при участии общества.

Ключевые слова: право, общественные факторы, социальная система, нормативные отношения, правовое регулирование.

Oksom I.G. Relationship between law and social factors: theoretical aspects

The article deals with the relationship between law and social realities. Socio caused by power relations affect the content and effectiveness of laws. On the other hand the law shows the reverse effect on social conditions. Statutory relationship integrate and stabilize society, regulate conflicts and act as an instrument of social organization. Interests and power relations that affect the law, largely due to social factors at least their particular design is the participation of society.

Tags: law, social factors, social system, regulatory relations, legal regulation.

Серед інших чинників, які в першу чергу впливають на право, визначаючи не лише його зміст, але й міру ефективності, є суспільні відносини. Антропологічно зумовлені потреби часто лише через оформлення й трансформування суспільними відносинами набувають суспільно визначеної форми впливу на право. Передусім суспільно зумовленими є також владні відносини, які впливають на зміст та ефективність законів. З іншого боку, право виявляє зворотній вплив на суспільні умови: високо-розвинуті суспільства взагалі можуть бути створені лише на засадах нормативних зразків відносин. Останні інтегрують і стабілізують суспільство, регулюють конфлікти й діють як знаряддя соціальної організації.

Так інтереси та владні відносини, які впливають на право, значною мірою суспільно зумовлені, принаймні їх конкретне оформлення відбувається за участі суспільства.

Велику увагу Монтеск'є (поряд з природними чинниками) приділив тим суспільним обставинам, за участі яких визначається зміст права. До них він зарахував як форми господарювання певного суспільства, так і чисельність населення, продовольчі умови, звичаї та традиції, релігію, пануючий духовний стан [1].

Марксизм звужує все це розмаїття умов до економічних чинників. Виходячи з погляду, що виробничі відносини і продуктивні сили впливають на право найбільш глибоко, він недооцінює роль інших визначальних чинників суспільного життя, особливо духовних ініціатив та пануючого менталітету. Карл Маркс зводи право, як і інші духовні детермінанти, до простої «надбудови», яка здійснюється над економічним базисом суспільства. Таким чином, догматично перекинулася взаємодія права та суспільної реальності. Фрідріх Енгельс цілком ясно говорив про те, що економічне становище є лише базисом, який зумовлює різні елементи надбудови, в тому числі й право, що має місце

взаємодія всіх цих елементів, але в «останній інстанції визначальним чинником в історії» є економічний рух[2,с.72].

За умов об'єктивного спостереження стає очевидним, що «реальність» залишає як законодавчій, так і виконавчій владі деякий вільний простір для прийняття рішень. Через цей простір залучаються міркування про справедливість та інші уявлення, які не є простими ознаками матеріальних відносин.

Суспільна діяльність впливає не тільки на зміни права . вона також зумовлює і його ефективність. Можливість впровадження права організованим способом залежить від того, що є надійно функціонуюча організація, яка фактично готова й здатна надати правовим нормам, можливо, навіть шляхом фізичного примусу, певного значення.

Дієвість, тобто спрямовуюча вчинки сила права, зумовлена не в останню чергу його прийняттям, тобто тим, що воно приймається громадянами як справедливе і перш за все корисне регулювання. Так, Гельвецій вважає і ознакою розумного законодавця те, що він не пригнічував природні інтереси, а розумно керував ними. З іншого боку, право, щоб бути прийнятим більшістю, повинно постати як справедливе регулювання, узгоджене з правовими почуттями[3]

З іншого боку, право як конститутивний та формуючий чинник справляє зворотний вплив на суспільну дійсність.

Суспільство як соціологічна реальність взагалі формується лише завдяки тому, що люди регулюють свої дії відповідно до певних норм поведінки та ефективних нормативних моделей. Суспільство виникає як структура нормативно встановленої й координованої поведінки. У формуванні та стабілізації суспільства право разом з поза правовими нормами відіграє особливу роль. Воно бере визначальну участь у впорядкуванні та інтегруванні суспільних дій з тим, щоб у кінцевому підсумку створювати узагальнені, міцні й сталі моделі поведінки.

Впровадження правового регулювання надає соціальній дійсності стабільності та особливої впевненості. У плюралістичній боротьбі думок стосовно того, що є дійсно правильним та справедливим, правові норми пропонують надійні й гарантовані лінії поведінки. У плинності часу вони певною мірою забезпечують стабільність, тобто неперервність. Потреба у надійних підставах розпоряджатися чим-небудь передбачає часовий вимір; неперервність також є компонентом орієнтованої впевненості. З іншого боку, системо-стабілізуюча неперервність права призводить до того, що воно часто відстає від змін у соціальній моралі. Таким чином, часто воно здається «припорошеним» та антикварним. Проте саме через те, що «зашкарублість» права не дозволяє закріпити обов'язковими нормами кожні короткострокові зміни у пануючих ціннісних уявленнях, воно виконує необхідну суспільну функцію[2,73].

Суспільно формуюча й стабілізуюча функція права полягає головним чином у тому, що воно привчає й примушує до соціально-договірної поведінки. В ім'я досягнення цієї мети поведінка, що відхиляється від норми, утримується в жорстких межах за допомоги санкцій та санкціонованих покарань. Там, де це можливо, шляхом санкцій відновлюється регулятивний стан речей, що був порушений девіантною поведінкою, наприклад, відбувається відшкодування або скасовується протиправна адміністративна дія.

Право виконує важливу соціально-стабілізуючу функцію ще й тому, що позбавляє соціальні конфлікти їхньої підривної сили, не допускаючи «кулачного права» та міжусобиць, стверджуючи на їхньому місці правовий порядок. Для цієї мети право має законодавчу та судову компетенцію, а також відповідні методи, за допомогою яких можна запобігати конфліктам і врегульовувати їх. Таким чином, право розв'язує завдання залагодження конфліктних інтересів раціональним (у певних межах) та договірним способом.

Водночас, незважаючи на його стабілізуючу функцію, право не слід розглядати просто як «статичний» елемент. Воно може також вводитися в дію як знаряддя

цілеспрямованого керування поведінкою, особливо соціальними змінами в суспільстві. До царини соціально правового розгляду належить також проблема правової політики, тобто питання планомірного регулювання суспільних процесів правовими засобами. У цьому розумінні Ежен Ерліх указував на право як на «важіль суспільного розвитку», засіб, який суспільство має в своєму розпорядженні для того, щоб «у межах своєї влади організувати справи за своєю волею». Р. Паунд говорить про правову «соціальну інженерію», завданням якої є «задоволення, наскільки це можливо, сукупність людських потреб за найменших утрат». Таким чином, у цьому випадку правові норми більшою чи меншою мірою виглядають придатним знаряддям для здійснення певних цілей і для регулювання життя політичного суспільства відповідно до потреб, уявлень та ключових понять часу[2,74].

Чи є закон належним інструментом досягнення мети, поставленої перед ним – це залежить від багатьох факторів. До них належить уже обговорена вище ефективність правової вимоги, отже, її спрямовуюча поведінку сила, як у випадку, коли вона здійснюється добровільно, так і в разі правової дії. Далі належні вчинки повинні, згідно із законами природи, бути об'єднані для того, щоб привести до бажаного наслідку.

Отже між правом та соціальними реаліями існують взаємозв'язки. Це підкреслюють, коли правове суспільство подають у вигляді «соціально-кібернетичної системи». Як організовану структуру, частини якої координуються шляхом інформаційного обміну, показують нормативне керування суспільними відносинами, що виходить від правових інстанцій. Поряд з цим має місце «автономне» управління, здійснюване через взаємодію, узгодження частин. З іншого боку, з суспільної сфери йде зворотній потік інформації (особливо вимоги, зумовлені інтересами) до регулятивних інстанцій. Функціонування соціальної системи не в останню чергу залежить від здатності та готовності інстанцій, яким належить право ухвалення рішень, прийняти цю інформацію й переробити її у своїх приписах. Ми можемо позначити це як навчальну та інноваційну здатність соціальної системи. Це передбачає готовність не лише збирати і переоцінювати минулий досвід, але й пізнавати змінені потреби сучасності і знаходити їх рішення.

У структурі соціальних норм, які регулюють поведінку людей, праву належить провідна роль. Інституційно гарантованим шляхом воно здійснює вибір альтернатив поведінки, які надає у розпорядження індивідів. При цьому вибирають ті альтернативи, які враховують потреби та ціннісні уявлення певного суспільства, поєднані з толерантністю, яка постає з його (суспільства) загальних структур. У підсумку дії людей скоординовані у цілісні структури поведінки.

Список використаних джерел

1. Montesquieu, EL ; G. Radbruch, Die Natur der Sache als juristische Denkform, 1948, Sonderausg., 1960.
2. Циппеліус Р. Філософія права: Підручник: Пер. з нім. – К.: Тандем, 2000. – 300с.
3. Helvetius C. A. De l'homme, de ses facultés et de son education, 1772.

RENEWABLE ENERGY SOURCES CHALLENGES AND PROSPECTS: TRANSNATIONAL AND LOCAL ISSUES (CONSIDER THE EXAMPLE OF UKRAINE)

Svitlana Romanko

*(associate professor of environmental law, Law Institute of Prykarpatsky National University
after Vasyl Stefanyk, Ukraine)*

Анотація. У статті всебічно та повно охарактеризовано міжнародні та національні аспекти позитивних та негативних наслідків використання альтернативних джерел енергії. Зокрема, приділено значну увагу економіко-правовому стимулюванню використання таких джерел енергії – зеленому тарифу, пільговому оподаткуванню тощо. Охарактеризовано напрямки вдосконалення чинного законодавства у даній сфері.

Ключові слова: альтернативні джерела енергії, «зелений тариф», енергозбереження, біопаливо.